

MUSIQA MADANIYATI FANINI O‘QITISH SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING JORIY HOLATI

Toshtemirova Muqaddasxon Mahamadjon qizi

**Abdulla Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti
mustaqil tadqiqotchisi**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20309053>

Abstract: Mazkur tezisda musiqa madaniyati fanini o‘qitish samaradorligini oshirishning bugungi kundagi holati, ta’lim jarayonida qo‘llanilayotgan zamonaviy pedagogik yondashuvlar hamda innovatsion texnologiyalarning ahamiyati tahlil qilingan. Shuningdek, o‘quvchilarning musiqiy-estetik dunyoqarashini rivojlantirish, ijodiy qobiliyatlarini shakllantirish va milliy musiqa merosiga bo‘lgan qiziqishini oshirishda interaktiv metodlarning o‘rni yoritilgan.

Keywords: musiqa madaniyati, interaktiv metodlar, estetik tarbiya, ijodiy faoliyat, milliy musiqa merosi, ta’lim samaradorligi, raqamli ta’lim. Kirish

KIRISH

Bugungi globallashuv va raqamli taraqqiyot sharoitida ta’lim tizimining barcha bosqichlarida o‘quvchilarning nafaqat bilim va ko‘nikmalarini, balki ularning ma’naviy-estetik dunyoqarashi, ijodiy tafakkuri hamda madaniy saviyasini rivojlantirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, musiqa madaniyati fani yosh avlodni barkamol shaxs sifatida tarbiyalashda alohida o‘rin tutadi. Chunki musiqa inson qalbiga bevosita ta’sir etuvchi, uning hissiy olamini boyituvchi, milliy qadriyatlar va umuminsoniy g‘oyalarni anglashga xizmat qiluvchi kuchli tarbiyaviy vositadir. Musiqa madaniyati fanini o‘qitish jarayoni oddiy nazariy bilim berish bilangina cheklanmaydi. Ushbu fan o‘quvchilarda musiqani tinglash, idrok etish, tahlil qilish, ijro etish, ijodiy fikrlash va estetik baholash ko‘nikmalarini shakllantiradi. Shu jihatdan qaraganda, musiqa madaniyati darslari o‘quvchining ichki dunyosini boyitish, uning san’atga bo‘lgan qiziqishini kuchaytirish, milliy musiqa merosiga hurmat ruhini tarbiyalash hamda badiiy didini rivojlantirishda muhim pedagogik maydon vazifasini bajaradi.

Hozirgi kunda musiqa madaniyati fanini o‘qitish samaradorligini oshirish masalasi ta’lim jarayonining dolzarb muammolaridan biri bo‘lib qolmoqda. Buning sababi shundaki, zamonaviy o‘quvchi axborot texnologiyalari, ommaviy madaniyat va turli raqamli vositalar ta’sirida shakllanmoqda. Bunday sharoitda an’anaviy dars usullari har doim ham o‘quvchining e’tiborini jalb eta olmaydi. Shuning uchun musiqa madaniyati darslarida interaktiv metodlar, multimedia vositalari, audio-video materiallar, raqamli platformalar va ijodiy topshiriqlardan foydalanish zarurati ortib bormoqda.

Musiqa ta’limining samaradorligi, avvalo, o‘qituvchining kasbiy mahorati, metodik tayyorgarligi va ijodiy yondashuviga bog‘liq. O‘qituvchi dars jarayonida faqat bilim beruvchi emas, balki o‘quvchini san’at olamiga olib kiruvchi, uning musiqiy qobiliyatlarini yuzaga chiqaruvchi, estetik his-tuyg‘ularini tarbiyalovchi murabbiy sifatida namoyon bo‘lishi lozim. Shu sababli musiqa madaniyati fanini o‘qitishda dars mazmunini hayotiy misollar, milliy kuy-qo‘shiqlar, xalq og‘zaki ijodi namunalari, zamonaviy musiqa asarlari va ijodiy mashg‘ulotlar bilan boyitish katta ahamiyatga ega.

Ayni paytda musiqa madaniyati fanini o‘qitishda ayrim muammolar ham mavjud. Jumladan, ayrim ta’lim muassasalarida musiqa xonalarining yetarli darajada jihozlanmaganligi, cholg‘u asboblari va texnik vositalarning kamligi, darslarda zamonaviy metodlardan foydalanish

darajasining pastligi, o'quvchilarning musiqiy tayyorgarligi turlicha ekanligi o'qitish samaradorligiga ta'sir ko'rsatmoqda. Bunday holatlar musiqa ta'limida yangi yondashuvlarni izlash, mavjud imkoniyatlardan oqilona foydalanish va o'quv jarayonini takomillashtirish zarurligini ko'rsatadi. Musiqa madaniyati fanini o'qitish samaradorligini oshirishning joriy holatini o'rganish muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi. Mazkur mavzu orqali bugungi musiqa ta'limida mavjud yutuqlar, kamchiliklar, metodik imkoniyatlar va istiqbolli yo'nalishlarni tahlil qilish mumkin. Zero, musiqa madaniyati fanining sifatli tashkil etilishi o'quvchilarda milliy o'zlikni anglash, ma'naviy yetuklik, badiiy-estetik tafakkur va ijodiy faollikni shakllantirishga xizmat qiladi.

Nazariy asos

Musiqa madaniyati fanini o'qitish samaradorligini oshirish masalasi, avvalo, ta'lim-tarbiya jarayonida san'atning shaxs kamolotiga ko'rsatadigan ta'siri bilan bevosita bog'liqdir. Musiqa insonning hissiy kechinmalari, estetik didi, ma'naviy dunyoqarashi va ijodiy tafakkurini shakllantiruvchi muhim tarbiya vositasi hisoblanadi. Shu sababli musiqa madaniyati fani umumiy o'rta ta'lim tizimida o'quvchilarning nafaqat musiqiy bilimlarini, balki ularning badiiy-estetik madaniyatini, milliy qadriyatlarga hurmatini va ijodiy faolligini rivojlantirishga xizmat qiladi. Nazariy jihatdan musiqa ta'limi o'quvchining musiqani tinglash, idrok etish, tahlil qilish, ijro etish va baholash faoliyatlarini o'zaro uyg'un holda shakllantirishga asoslanadi. Bu jarayonda o'quvchi musiqa asarini faqat eshituvchi sifatida emas, balki uni anglovchi, his etuvchi va baholovchi faol subyekt sifatida namoyon bo'ladi. Demak, musiqa madaniyati fanining samaradorligi o'quvchining dars jarayonidagi faolligi, mustaqil fikrlashi, ijodiy yondashuvi va musiqiy-estetik tasavvurlarining kengayishi bilan belgilanadi.

Musiqa madaniyati fanini o'qitishda pedagogik samaradorlik tushunchasi alohida ahamiyatga ega. Pedagogik samaradorlik deganda ta'lim jarayonida qo'yilgan maqsad va vazifalarning o'quvchi shaxsida kutilgan natijalarni hosil qilishi tushuniladi. Musiqa ta'limida bu natijalar o'quvchilarning musiqiy savodxonligi, estetik didi, ijrochilik ko'nikmalari, tinglash madaniyati, ijodiy fikrlashi va milliy musiqa merosiga bo'lgan munosabatida namoyon bo'ladi. Shuning uchun musiqa madaniyati darslarini tashkil etishda o'quvchiga tayyor bilim berishdan ko'ra, uni musiqiy faoliyatga jalb qilish, mustaqil ijodiy izlanishga undash muhim sanaladi.

Musiqa madaniyati fanining nazariy asoslaridan biri estetik tarbiya konsepsiyasidir. Estetik tarbiya shaxsda go'zallikni his qilish, san'at asarlarini idrok etish, ularga ongli munosabat bildirish va hayotdagi estetik hodisalarni baholay olish qobiliyatini shakllantiradi. Musiqa esa estetik tarbiyaning eng ta'sirchan vositalaridan biri bo'lib, u o'quvchining qalbiga bevosita ta'sir qiladi, unda ezgulik, mehr-oqibat, vatanparvarlik, insonparvarlik kabi yuksak fazilatlarini rivojlantiradi. Musiqa madaniyati fanini o'qitishning nazariy asosida milliy-madaniy yondashuv muhim o'rin egallaydi. O'zbek xalqining boy musiqiy merosi, maqom san'ati, xalq qo'shiqlari, dostonchilik an'analari, bolalar folklori va zamonaviy bastakorlik ijodi o'quvchilarda milliy o'zlikni anglash tuyg'usini kuchaytiradi. Dars jarayonida milliy musiqa namunalaridan foydalanish o'quvchilarning madaniy xotirasini boyitadi, ularni ajdodlar merosiga hurmat ruhida tarbiyalaydi hamda musiqiy-estetik dunyoqarashini kengaytiradi.

Musiqa ta'limida kompetensiyaviy yondashuv ham muhim nazariy asoslardan biridir. Ushbu yondashuvga ko'ra, o'quvchi dars davomida faqat nazariy bilimlarni egallab qolmasdan, ularni amaliy faoliyatda qo'llay olishi kerak. Musiqa madaniyati fanida kompetensiyaviy yondashuv o'quvchining tinglash, kuylash, ritmni his qilish, musiqiy obrazni anglash, ijodiy topshiriqlarni bajarish, guruhda ishlash va o'z fikrini ifodalash ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Zamonaviy musiqa ta'limining yana bir nazariy asosi shaxsga yo'naltirilgan ta'limdir. Bu yondashuv o'quvchining qiziqishi, qobiliyati, musiqiy tayyorgarligi va individual imkoniyatlarini hisobga olishni talab etadi. Har bir o'quvchining musiqani qabul qilish darajasi, ijrochilik qobiliyati va ijodiy faolligi turlicha bo'lganligi sababli dars jarayonida differensial yondashuvdan foydalanish zarur. Bunday yondashuv o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshiradi, ularning o'ziga bo'lgan ishonchini mustahkamlaydi. Musiqa madaniyati fanini o'qitish samaradorligini oshirishda faoliyatli yondashuv ham katta ahamiyat kasb etadi. Chunki musiqa fani amaliy faoliyat bilan chambarchas bog'liq. O'quvchi musiqani tinglash, kuylash, cholg'u asboblarida ijro etish, ritmik harakatlar bajarish, sahna ko'rinishlarida ishtirok etish orqali bilim va ko'nikmalarni chuqurroq o'zlashtiradi. Faoliyatli yondashuv musiqani nazariy tushuncha sifatida emas, balki jonli ijodiy jarayon sifatida idrok etishga yordam beradi. Musiqa madaniyati fanini o'qitishning nazariy asoslari raqamli ta'lim texnologiyalari bilan ham boyib bormoqda. Audio va video materiallar, elektron darsliklar, interaktiv taqdimotlar, virtual musiqa dasturlari, onlayn platformalar o'quvchilarning musiqiy bilimlarni o'zlashtirish imkoniyatlarini kengaytiradi. Raqamli vositalar yordamida o'quvchilar turli janr, uslub va ijrochilik maktablari bilan tanishadilar, musiqa asarlarini taqqoslash, tahlil qilish va mustaqil ijodiy ishlarni bajarish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Shu bilan birga, musiqa madaniyati fanida interaktiv metodlardan foydalanish nazariy jihatdan o'quvchilarning faolligini oshirishga qaratilgan. “Aqliy hujum”, “Klaster”, “Insert”, “Bahsmunozara”, “Ijodiy loyiha”, “Guruhda ishlash” kabi metodlar o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, musiqiy asar mazmunini tahlil qilishi va o'z munosabatini bildirishiga imkon yaratadi. Bunday metodlar o'quvchini passiv tinglovchidan faol ishtirokchiga aylantiradi. Musiqa madaniyati fanini o'qitish samaradorligini oshirishning nazariy asoslari estetik tarbiya, milliy-madaniy yondashuv, kompetensiyaviy ta'lim, shaxsga yo'naltirilgan yondashuv, faoliyatli ta'lim va raqamli pedagogik texnologiyalar bilan uzviy bog'liqdir. Ushbu nazariy asoslarning uyg'un qo'llanilishi musiqa madaniyati darslarining mazmunan boy, metodik jihatdan samarali va tarbiyaviy ta'siri yuqori bo'lishini ta'minlaydi. Natijada o'quvchilarda musiqiy madaniyat, estetik did, ijodiy tafakkur va milliy qadriyatlarga hurmat kabi muhim sifatlar shakllanadi.

XULOSA

XULOSA qilib aytganda, musiqa madaniyati fanini o'qitish samaradorligini oshirish bugungi ta'lim tizimining muhim va dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi. Musiqa ta'limi o'quvchilarning estetik dunyoqarashi, ma'naviy-axloqiy tarbiyasi, ijodiy tafakkuri hamda milliy qadriyatlarga bo'lgan hurmatini shakllantirishda muhim pedagogik vosita sifatida namoyon bo'ladi. Shu bois ushbu fanni zamonaviy pedagogik talablar asosida tashkil etish ta'lim sifatini oshirishning muhim omili sanaladi. Musiqa madaniyati fanini samarali o'qitish o'qituvchining kasbiy mahorati, innovatsion yondashuvlardan foydalanishi, interaktiv metodlarni qo'llashi va o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olishi bilan chambarchas bog'liqdir. Ayniqsa, raqamli texnologiyalar, multimedia vositalari va ijodiy topshiriqlardan foydalanish o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshirib, ularning musiqiy kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Hamda, o'qitish samaradorligini oshirish uchun ta'lim jarayonini zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etish, interaktiv va shaxsga yo'naltirilgan metodlardan keng foydalanish, o'quvchilarning ijodiy faolligini qo'llab-quvvatlash hamda milliy musiqa merosini ta'lim mazmuniga chuqur integratsiya qilish muhim ahamiyat kasb etadi. Natijada musiqa ta'limining sifati oshadi, o'quvchilarning estetik tafakkuri va musiqiy madaniyati yuksaladi.

References:

1. Axmedov M. Umumiy o'rta ta'lim maktablarida musiqa madaniyati fanini o'qitish texnologiyalari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021. – 184 b.
2. Hasanov R. Musiqa pedagogikasi asoslari. – Toshkent: Ilm ziyo, 2022. – 224 b.
3. Mahmudov J. Estetik tarbiya va musiqa madaniyati. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2020. – 172 b.
4. Миропольская Н. Е. Музыкальное воспитание школьников. – Москва: Владос, 2003. – 215 с.
5. Murodov Sh. Musiqa madaniyati darslarida innovatsion texnologiyalar. – Samarqand: SamDU nashriyoti, 2021. – 146 b.
6. Nazarov Q. Pedagogik texnologiyalar va interaktiv metodlar. – Toshkent: Fan, 2018. – 312 b.
7. Sayfitdinov S. O'quvchilarning musiqiy-estetik kompetensiyalarini rivojlantirish metodlari. – Buxoro: Durdona, 2022. – 154 b.